แนวทางการจัดการเรียนรู้สังคมศึกษาแบบบูรณาการในมหาวิทยาลัยสงฆ์ไทย

GUIDELINES FOR INTEGRATED SOCIAL STUDIES LEARNING MANAGEMENT IN THAI SANGHA UNIVERSITIES

[1]สริญญา มารศรี, [2]พระพิชาญ สุมงฺคโล (ภูประทาน), [3]พระภานุพงศ์ ภทฺทโก (มูลราช), และ [4]สอาด ภูนาสรณ์

[1]Sarinya Marasri, [2]Phra Pichan Sumungkhalo (Poopratha),

[3]PhraPhanuphong Pattago (munrat) and [4]Saard Poonasron

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

sarinya_Marasri@hotmail.com

Received: October 27, 2024; **Revised**: November 25,2024; **Accepted**: December 28, 2024

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอแนวทางการจัดการเรียนรู้สังคมศึกษาแบบบูรณาการในมหาวิทยาลัยสงฆ์ไทย โดยมีประเด็นที่สำคัญเกี่ยวกับศาสตร์สังคมศึกษาซึ่งเป็นการบูรณาการประสบการณ์และความรู้ที่เชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ หรือการศึกษาเพื่อมุ่งสู่การเป็นพลเมืองที่ดีในสังคม สร้างเสริมให้ผู้เรียนให้คิดเป็น วิเคราะห์ได้ พัฒนาสมรรถนะของผู้เรียน ให้สามารถเรียนรู้การดำรงชีวิตอยู่ในสังคม และการอยู่ร่วมกับผู้อื่น ได้อย่างมีความสุข ตลอดจนสามารถนำเอาความรู้ความเข้าใจนั้นไปปรับใช้กับมหาวิทยาลัยสงฆ์ที่เป็นสถาบันการศึกษาชั้นสูงที่จัดตั้งขึ้นเพื่อให้การศึกษาด้านพระพุทธศาสนาและวิชาการอื่นๆ โดยมีการสอดแทรกหลักธรรมคำสอนในพระไตรปิฎกในบทเรียนให้เข้ากับสภาพสังคมที่แปลเปลี่ยนได้อย่างเหมาะสม สมดุลและยั่งยืน

คำสำคัญ : แนวทาง, การจัดการเรียนรู้สังคมศึกษา, บูรณาการ, มหาวิทยาลัยสงฆ์ไทย

---

[1] อาจารย์, ดร.,หลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

[2] นักวิชาการอิสระ

[3] นักวิชาการอิสระ

[4] อาจารย์, ดร., สาขาวิชารัฐศาสตร์ วิทยาลัยศาสนศาสตร์เฉลิมพระเกียรติกาฬสินธุ์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

Abstract

This article aims to present an integrated social studies learning management approach in Thai Sangha universities. The main issues are social studies, which is the integration of experiences and knowledge that connect human relationships, or education aimed at becoming good citizens in society, fostering learners to think and analyze, developing learners' competencies so that they can learn to live in society and live happily with others, and being able to apply such knowledge and understanding to Sangha universities, which are higher education institutions established to provide education in Buddhism and other subjects, by integrating the principles of the Tripitaka into lessons to suit the changing social conditions appropriately, in a balanced and sustainable manner.

Keywords : Guidelines, Social studies learning management, Integrated, Thai Sangha universities

บทนำ

มหาวิทยาลัยสงฆ์มีบทบาทสำคัญในการเป็นศูนย์กลางการศึกษาพระพุทธศาสนาทั้งในระดับชาติและนานาชาติ ที่มุ่งจัดการศึกษาแก่พระภิกษุสามเณร และคฤหัสถ์ เปิดสอนทั้งระดับปริญญาตรี ปริญญาโทและปริญญาเอก โดยมีพันธกิจผลิตบัณฑิต วิจัยและพัฒนา ส่งเสริมพระพุทธศาสนา และบริการวิชาการแก่สังคม และทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม ได้จัดการศึกษาตามแนวพระราชปณิธานของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 องค์พระผู้ทรงสถาปนามหาวิทยาลัยที่มีพระราชประสงค์ให้มหาวิทยาลัยเป็นแหล่งการศึกษาพระไตรปิฎกและวิชาการชั้นสูงสำหรับพระภิกษุสามเณร และคฤหัสถ์ โดยการศึกษาหลักธรรมคำสอนของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าให้เข้าใจและเข้าถึงพร้อมทั้งนำศาสตร์สมัยใหม่มายืนยันรับรองความเป็นมณีรัตนะแห่งพุทธธรรม แล้วเผยแผ่ต่อสังคมในรูปแบบการจัดการความรู้สู่สาธารณะ จากเหตุผลความเปลี่ยนแปลงของยุคสมัย ในการจัดการเรียนรู้ของมหาวิทยาลัยทางพระพุทธศาสนาจึงต้องปรับกลยุทธ์เพื่อให้สอดคล้องกับบริบทของสังคมโลก โดยเน้นการบูรณาการพระพุทธศาสนากับวิทยาการหรือศาสตร์สมัยใหม่ภายใต้ปรัชญาคือ การจัดการศึกษาพระพุทธศาสนา บูรณาการกับศาสตร์สมัยใหม่ พัฒนาจิตใจและสังคม (พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส (นิธิบุณยากร), 2557)

สถาบันอุดมศึกษามีภารกิจโดยตรงในการผลิตกำลังคนระดับสูงให้มีคุณสมบัติพร้อมจะเป็นกำลังในการพัฒนาประเทศ ดังนั้น การจัดการเรียนการสอนในระดับอุดมศึกษาจึงควรมีความหลากหลาย

สาขาวิชาสังคมศึกษา ในมหาวิทยาลัยสงฆ์เป็นหลักสูตรที่มีความเชื่อว่าบัณฑิตสาขาวิชาสังคมศึกษา จะต้องเป็นผู้มีความรอบรู้และใฝ่รู้ด้านวิชาการ มีจิตวิทยาของความเป็นครู และจิตสำนึกในการบริการ และช่วยเหลือบุคคลตามจรรยาบรรณวิชาชีพ บนพื้นฐานของคุณธรรม ศีลธรรม มนุษยธรรมและเป็นแบบอย่างที่ดีของสังคม มีวัตถุประสงค์เพื่อผลิต บัณฑิตสาขาวิชาสังคมศึกษาให้มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ มีความรู้ ความเข้าใจ ในสังคมศึกษา มีทักษะ ด้านการสอน ด้านการคิดวิเคราะห์เชิงตัวเลข และการสื่อสารเทคโนโลยี สามารถพัฒนารูปแบบการสอนและจัดการเรียนรู้วิชาสังคมศึกษาอย่างต่อเนื่อง สามารถนำความรู้ทางสังคมศึกษาไปประยุกต์ใช้อย่างมี ประสิทธิภาพ เป็นผู้นำด้านการสอนสังคมศึกษาที่มีคุณธรรม ศีลธรรม และมนุษยธรรม มีจิตอาสาในการ ให้บริการช่วยเหลือบุคคลตามจรรยาบรรณวิชาชีพ มีความรับผิดชอบและมีความสัมพันธ์ที่ดีกับชุมชน การผลิตบัณฑิตให้มีคุณลักษณะดังกล่าว จำเป็นต้องมีการจัดการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพ สัมพันธ์กัน และส่งเสริมกันอย่างเป็นระบบ จึงทำให้บัณฑิตที่ผลิตออกมาสู่สังคมเป็นผู้ที่มีความรู้คู่คุณธรรม เป็นผู้ที่สมบูรณ์ทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ การจัดการเรียนการสอนที่ได้มาตรฐานและคุณภาพ ต้องมีความ พร้อมในด้านต่างๆ จะนำไปสู่การบรรลุวัตถุประสงค์ของการศึกษาในระดับหนึ่งๆ ได้อย่างมีประสิทธิผล ดังนั้นการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนเป็นไปในทิศทางที่ถูกต้อง จึงต้องอาศัยผลการวิจัยมาใช้สนับสนุน (จตุพล พรหมมี และพรภิรมย์ ยอดบุญ, 2560)

สังคมศึกษาเป็นรายวิชาที่เป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม โดยลักษณะของวิชาจะเป็นแบบสหวิทยาการ (Interdisciplinary Subject) ซึ่งได้นำความรู้แขนงของวิชาทางสังคมศาสตร์ เช่น ศาสนศาสตร์ จริยศาสตร์ สังคมวิทยา นิติศาสตร์ รัฐศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ ประวัติศาสตร์ ปรัชญา มานุษยวิทยา และภูมิศาสตร์ เป็นต้น นำมาพิจารณาคัดสรร และประยุกต์เนื้อหาความรู้ต่างๆให้เป็นหมวดหมู่ โดยพิจารณาถึงศักยภาพของผู้เรียนเป็นสำคัญ ทั้งการนำไปใช้และความจำเป็นในชีวิตประจำวัน เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้เป็นพลเมืองที่ดี ดังนั้นความสำคัญของวิชาสังคมศึกษาจึงเป็นวิชาที่มีการบูรณาการสาขาแขนงต่างๆทางสังคมศาสตร์ ที่มีความเฉพาะเจาะจงในแต่ละเรื่อง เพื่อนำมาสร้างความรู้และสั่งสมประสบการณ์ ให้มีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ในสังคมที่มีการปฏิสัมพันธ์ด้วยกัน หรือปฏิสัมพันธ์กับสถาบัน ตลอดจนสิ่งแวดล้อม สามารถช่วยให้ผู้เรียนเกิดความรู้ความเข้าใจ ความเป็นไปของสังคม ทั้งนี้สามารถปรับตัวให้เข้ากับสังคมและอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างสงบสุข ในฐานะพลเมืองที่ดีของสังคมไทยตลอดจนความเป็นพลโลก

รูปแบบการจัดการเรียนรู้วิชาสังคมศึกษามีความสำคัญอย่างยิ่งในการพัฒนาสมรรถนะของผู้เรียนให้สามารถเรียนรู้การดำรงชีวิตอยู่ในสังคม และการอยู่ร่วมกับบุคคล อื่นได้อย่างมีความสุข ตลอดจนสามารถนำเอาความรู้ความเข้าใจนั้นไปปรับใช้ให้เข้ากับสภาพสังคมที่แปรเปลี่ยนได้อย่างเหมาะสม สมดุลและยั่งยืน จุดมุ่งหมายสำคัญของรายวิชาสังคมศึกษาโดยส่วนใหญ่มุ่งเน้นให้ผู้เรียนได้มีทักษะต่างๆ เช่น ทักษะทางสังคม ทักษะการคิด ทักษะการตัดสินใจ และทักษะการแก้ปัญหาที่ใช้ในการดำเนินชีวิตของผู้เรียนให้สอดคล้องกับความต้องการของสังคมในการสร้างพลเมืองดีของประเทศอันเป็นรากฐานของพลโลกต่อไป ดังนั้น การจัดการเรียนรู้วิชาสังคมศึกษาหรือสาระการเรียนรู้สังคมสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม จึงต้องใช้วิธีการเรียนรู้ที่จะช่วยสร้างเสริมเติมเต็มประสบการณ์ให้ผู้เรียนได้ใช้สติปัญญา ความรู้ความคิด ความสามารถทักษะ ค่านิยม และ 4 เจตคติที่ดี ตลอดจนต้องจัดให้เหมาะสมกับวัยและวุฒิภาวะของผู้เรียนให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมจัดการเรียนรู้ของตนเอง พัฒนาและขยายความคิดของตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพตามเป้าหมายของการจัดการเรียนการสอน หรือการจัดการศึกษานั้นก็เพื่อพัฒนาคนให้งอกงามเต็มศักยภาพทั้งด้านร่างกายอารมณ์ สังคมและสติปัญญา เพื่อเป็นทรัพยากรบุคคลที่มีคุณค่าสามารถพึ่งพาตนเอง สร้างสรรค์ชุมชน สังคม และประเทศชาติ มีความรู้และคุณธรรมเป็นพื้นฐานของความคิด มีทักษะความสามารถที่จะดำเนินชีวิตอย่างสง่างาม ซึ่งการที่จะดำเนินการให้บรรลุเป้าหมายของการจัดการศึกษาได้ ผู้เกี่ยวข้องจะต้องให้ความสำคัญกับทุกองค์ประกอบ ได้แก่ ผู้เรียน ผู้สอน วิธีสอน สื่อ ฯลฯ

การจัดการเรียนรู้สังคมศึกษาแบบบูรณาการในมหาวิทยาลัยสงฆ์ไทยจึงเป็นแนวทางที่สำคัญและมีบทบาทอย่างมากต่อการพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ความเข้าใจการดำรงชีวิตอยู่ในสภาพสังคมปัจจุบัน ที่มีความเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลา สามารถปรับตัวและปฏิบัติตนในการอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างถูกต้องเหมาะสม ในฐานะพลเมืองดีของสังคมไทยและสังคมโลก ดังนั้น ครูผู้สอนรายวิชาสังคมศึกษา จึงควรศึกษาและทำความเข้าใจเกี่ยวกับความรู้พื้นฐานในรายวิชาสังคมศึกษา

การจัดการเรียนรู้

การจัดการเรียนรู้ เป็นกระบวนการที่สำคัญในการพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพ ทำให้ผู้เรียนมี พัฒนาการที่เจริญงอกงามทั้งทางด้านร่างกาย อารมณ์สังคม และสติปัญญา การจัดการเรียนรู้เปรียบเสมือนเครื่องมือที่ช่วยส่งเสริม ให้ผู้เรียนได้เกิดการเรียนรู้และพัฒนาตนเองในทุก ๆ ด้านไปสู่ความสำเร็จในชีวิต ทั้งนี้ผู้เรียนจะประสบ ความสำเร็จหรือไม่เพียงใดขึ้นอยู่กับกระบวนการจัดการเรียนรู้ของผู้สอนเป็นสำคัญ หากผู้สอนเลือกใช้ วิธีการการจัดการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพและ

เหมาะสมกับผู้เรียน ย่อมส่งผลให้ผู้เรียนสามารถนำความรู้ และประสบการณ์ที่ได้ไปปรับใช้ในการดำรงชีวิตประจำวัน ซึ่งในการจัดการเรียนรู้ผู้สอนจำเป็นต้องศึกษาหลักการ แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้ให้กระจ่างแจ้งเพื่อสามารถวางแผนการจัดการเรียนรู้ให้มีประสิทธิภาพสอดคล้องกับเป้าหมายของหลักสูตร ซึ่งการจัดการเรียนรู้เพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้ความสามารถตามมาตรฐานการเรียนรู้สมรรถนะ สำคัญและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามที่กำหนดไว้ในหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยยึด หลักว่า ผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด เชื่อว่าทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ ยึดประโยชน์ที่ เกิดกับผู้เรียน กระบวนการจัดการเรียนรู้ต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มตาม ศักยภาพ คำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลและพัฒนาการทางสมอง เน้นให้ความสำคัญทั้งความรู้และคุณธรรม การจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ผู้เรียนจะต้องอาศัยกระบวนการเรียนรู้ที่ หลากหลายเป็นเครื่องมือที่จะนำพาตนเองไปสู่เป้าหมายของหลักสูตร กระบวนการเรียนรู้ที่จำเป็นสำหรับ ผู้เรียน อาทิ กระบวนการเรียนรู้แบบบูรณาการ กระบวนการสร้างความรู้ กระบวนการคิด กระบวนการ ทางสังคม กระบวนการเผชิญสถานการณ์และแก้ปัญหา กระบวนการเรียนรู้จากประสบการณ์จริง กระบวนการปฏิบัติลงมือทำจริง กระบวนการจัดการ กระบวนการวิจัย กระบวนการเรียนรู้ของตนเอง กระบวนการพัฒนาลักษณะนิสัย กระบวนการเหล่านี้ เป็นแนวทางในการจัดการเรียนรู้ที่ผู้เรียนควรได้รับการฝึกฝนพัฒนา เพราะจะสามารถช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้ดี บรรลุเป้าหมายของหลักสูตร ดังนั้นผู้สอนจึงจำเป็นต้อง ศึกษาทำความเข้าใจในกระบวนการเรียนรู้ต่าง ๆ เพื่อให้สามารถเลือกใช้ในการจัดกระบวนการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยมีแนวทางการจัดการเรียนรู้และบทบาทของผู้สอนและผู้เรียน (กลัญญู เพชราภรณ, ออนไลน์) ดังนี้

การออกแบบการจัดการเรียนรู้

ผู้สอนต้องศึกษาหลักสูตรสถานศึกษาให้เข้าใจถึงมาตรฐานการเรียนรู้ ตัวชี้วัด สมรรถนะสำคัญของผู้เรียน คุณลักษณะอันพึงประสงค์ และสาระการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับผู้เรียน แล้วจึงพิจารณา ออกแบบการจัดการเรียนรู้โดยเลือกใช้วิธีสอนและเทคนิคการสอน สื่อ/แหล่งเรียนรู้ การวัดและ ประเมินผล เพื่อให้ผู้เรียนได้พัฒนาเต็มตามศักยภาพ และบรรลุตามเป้าหมายที่กำหนด

บทบาทของผู้สอนและผู้เรียน

การจัดการเรียนรู้เพื่อให้ผู้เรียนมีคุณภาพตามเป้าหมายของหลักสูตร ทั้งผู้สอนและผู้เรียนควรมีบทบาท ดังนี้ 1) บทบาทของผู้สอน มีดังนี้ (1) ศึกษาวิเคราะห์ผู้เรียนเป็นรายบุคคลแล้วนำข้อมูลมาใช้ในการวางแผนการจัดการเรียนรู้ที่ท้าทายความสามารถของผู้เรียน (2) กำหนดเป้าหมายที่ต้องการให้เกิดขึ้นกับผู้เรียน ด้านความรู้ และทักษะ กระบวนการที่เป็นความคิดรวบยอด หลักการ และความสัมพันธ์ รวมทั้งคุณลักษณะอันพึงประสงค์ (3) ออกแบบการเรียนรู้และ

จัดการเรียนรู้ที่ตอบสนองความแตกต่างระหว่างบุคคลและพัฒนาการทางสมอง เพื่อนำผู้เรียนไปสู่เป้าหมาย (4) จัดบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้ และดูแลช่วยเหลือผู้เรียนให้เกิดการเรียนรู้ 5) จัดเตรียมและเลือกใช้สื่อให้เหมาะสมกับกิจกรรม นำภูมิปัญญาท้องถิ่น เทคโนโลยีที่เหมาะสมมาประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนการสอน (6) ประเมินความก้าวหน้าของผู้เรียนด้วยวิธีการที่หลากหลาย เหมาะสมกับ ธรรมชาติของวิชา และระดับพัฒนาการของผู้เรียน (7) วิเคราะห์ผลการประเมินมาใช้ในการซ่อมเสริมและพัฒนาผู้เรียน รวมทั้งปรับปรุงการจัดการเรียนการสอนของตนเอง 2) บทบาทของผู้เรียน มีดังนี้ (1) กำหนดเป้าหมาย วางแผน และรับผิดชอบการเรียนรู้ของตนเอง (2) เสาะแสวงหาความรู้ เข้าถึงแหล่งการเรียนรู้ วิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อความรู้ ตั้งคำถาม คิดหาคำตอบหรือหาแนวทางแก้ปัญหาด้วยวิธีการต่าง ๆ สถานการณ์ต่าง ๆ (3) ลงมือปฏิบัติจริง สรุปสิ่งที่เรียนรู้ด้วยตนเอง และนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ใน (4) มีปฏิสัมพันธ์ ทำงาน ทำกิจกรรมร่วมกับกลุ่มและครู (5) ประเมินและพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของตนเองอย่างต่อเนื่อง

การจัดการเรียนรู้ (Learning Management) เป็นกระบวนการหรือวิธีการใด ๆ ก็ตามที่ผู้สอน นำมาใช้เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และเกิดการพัฒนาตนในทุก ๆ ด้านอย่างเต็มศักยภาพ เรียกได้ว่าเป็นการจัดการเรียนรู้เป็นหัวใจสำคัญในการพัฒนาคุณภาพของผู้เรียน การที่ผู้สอนจะจัดการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพและเกิดสัมฤทธิ์ผลต่อผู้เรียนได้นั้น ผู้สอนจะต้องมีองค์ความรู้ที่จำเป็นหลากหลาย และสามารถบูรณาการความรู้ไปใช้ในการจัดการเรียนรู้ได้อย่างเหมาะสมกับผู้เรียน รวมถึงสถานการณ์ต่างๆ ที่เป็นอยู่ในชั้นเรียน เพื่อให้ผู้สอนสามารถดำเนินการจัดการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับสภาวะความเป็นจริงได้

การบูรณาการ

การบูรณาการนั้นเป็นการเชื่อมผสมประสานให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน และเป็นกระบวนการที่ต้องใช้การเชื่อมต่อประสานสิ่งหนึ่งหรือหลายสิ่งที่มีอยู่นั้นให้เข้ามารวมกัน พร้อมกับการมีประสบการณ์ในอันที่จะรวบรวมความคิด มโนภาพ ความรู้ เจตคติ ทักษะ และประสบการณ์ในการแก้ปัญหา โดยจะต้องมีความประสานสัมพันธ์ให้ เป็นไปในรูปแบบองค์รวมลักษณะของหนึ่งเดียว มีความครบถ้วน และสมบูรณ์ เป็นเอกภาพในตัวแบบไม่แยกส่วน จนกลายมาเป็นส่วนหนึ่งของกันและกัน

แนวความคิดเกี่ยวกับเรื่องการบูรณาการ (Integration) เกิดขึ้นจากความคิดของ John Locks นักปรัชญาชาวอังกฤษ ที่ได้ชี้ให้เห็นความจริงว่าเด็กสนใจเฉพาะสิ่งจำเป็นและใช้ได้บ่อยในชีวิต เพราะเด็กไม่มีเวลาและกำลังพอที่จะเรียนรู้ทุกสิ่งทุกอย่างได้หมด จะต้องเลือกสอนเฉพาะสิ่งจำเป็นที่จะสามารถใช้ประโยชน์ในการดำรงชีวิตได้ ต่อมา John Dewey นักปรัชญาชาวอเมริกัน

เป็นผู้เสนอว่าการให้การศึกษาแก่เยาวชนนั้นควรให้ความสนใจต่อกิจกรรมที่นำไปสู่ความเข้าใจกิจกรรมพื้นฐานต่าง ๆ ของมนุษย์ที่ใช้ในการดำรงชีวิต ซึ่งจะทำให้เยาชนเกิดความต้องการที่จะเรียนรู้ขึ้นโดยธรรมชาติและมีความเชื่อว่าเราสามารถเชื่อมโยงมโนทัศน์ของวิชาต่าง ๆ ที่มีในหลักสูตรได้อย่างน้อง 2 วิชาขึ้นไป และด้วยวิธีการเชื่อมโยงจะส่งผลให้ผู้เรียนสามารถนำประสบการณ์ต่าง ๆ ที่ได้ไปประยุกต์ใช้ในสถานการณ์ใหม่หรือเรื่องที่จะเรียนรู้ต่อไป ซึ่งแนวคิดนี้นำไปสู่หลักการบูรณาการในเวลาต่อมา ซึ่ง กิตติชัย สุธาสิโนบล (2555) ได้อธิบายว่าการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการเหตุผลสำคัญที่จำเป็นที่จะต้องทำความเข้าใจในการจัดการเรียนรู้ให้กับผู้เรียนประกอบด้วยกัน 3 ด้านใหญ่ๆ ดังนี้

1) ด้านจิตวิทยา เรามักจะมองว่าการเรียนรู้จะเป็นไปได้ด้วยดี ก็ต่อเมื่อผู้เรียนได้มีโอกาสที่จะสัมผัสกับองค์ประกอบของการเรียนรู้ที่หลากหลาย และการเรียนรู้ที่หลากหลายเหล่านั้นจะต้องเชื่อมโยงเข้ากับชีวิตจริงของผู้เรียนได้เป็นอย่างดี

ด้านจิตวิทยา การเรียนรู้จะเป็นไปได้ดีเมื่อผู้เรียนได้มีโอกาสสัมผัสกับองค์ประกอบการเรียนรู้ที่หลากหลายเชื่อมโยงกับสิ่งที่เรียนเข้ากับชีวิตจริง

2) ด้านสังคมวิทยา ซึ่งเราคงจะต้องมีความเชื่อร่วมกันว่า ความรู้จะมีคุณค่าก็ต่อเมื่อความรู้นั้นสามารถตอบสนองความต้องการของผู้เรียนและสามารถแก้ปัญหาต่าง ๆ ในชีวิตจริงโดยใช้การผสมผสานทักษะต่าง ๆ จากหลากหลายวิชาร่วมกัน ซึ่งถือเป็นสิ่งสำคัญในมุมมองทางด้านสังคมวิทยา

ด้านสังคมวิทยา ความรู้จะมีคุณค่าต่อเมื่อตอบสนองความต้องการของผู้เรียนแก้ปัญหาต่าง ๆ ในชีวิตจริงโดยใช่ทักษะจากหลากหลายวิชาร่วมกัน

3) ด้านการบริหาร การบริหารถือเป็นเหตุผลสำคัญอีกประการหนึ่งที่เราไม่ควรที่จะมองข้าม เพราะว่าการบริหารจะช่วยแก้ปัญหาด้านการขาดแคลนบุคลากรและสามารถลดความซ้ำซ้อนของเนื้อหาวิชา ซึ่งทำให้ผู้เรียนสามารถมีเวลาเรียนรู้สิ่งอื่น ๆ มากขึ้น ซึ่งนับว่าจะมีมากมายในโลกยุคปัจจุบัน

ด้านการบริหาร ช่วยแก้ปัญหาด้านการขาดแคลนบุคลากร ลดความซ้ำซ้อนของเนื้อหาวิชา ผู้เรียนมีเวลาเรียนสิ่งอื่นมากขึ้นในโลก

จากเหตุผลทั้ง 3 ด้าน น่าจะสามารถสนับสนุนคำตอบที่ว่าทำไมต้องจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการให้กับผู้เรียน นอกจากนี้อาจจะมีเหตุผลปลีกย่อยอีกมากมายที่นักการศึกษาต่าง ๆ ได้ให้เหตุผลไว้เมื่อพิจารณาแล้วก็ไม่น่าที่จะเป็นประเด็นที่นอกเหนือจากที่ได้กล่าวไว้

นอกจากนี้อาร์มสตรอง ได้แบ่งแนวคิดการบูรณาการออกเป็น 2 รูปแบบ ได้แก่

1. การบูรณาการในแนวตั้ง (Vertical Integration) เป็นการบูรณาการเข้ากับวัฒนธรรมองค์กรและการบูรณาการเข้ากับกลยุทธ์

2. การบูรณาการในแนวราบ (Horizontal Integration) เป็นการบูรณาการระหว่างกระบวนการภายในหน่วยงาน เช่น การบูรณาการระบบการจัดการผลการปฏิบัติงาน จะเห็นได้ว่าการบูรณาการจะเกิดความสมบูรณ์นั้นประกอบด้วยลักษณะการบูรณาการดังนี้

1) การมีหน่วยย่อย องค์ประกอบย่อย ระดับชั้นที่นำมาประมวลเข้าด้วยกัน สิ่งที่นำมานั้นก็จะต้องประมวลเข้าด้วยกันนั้นเรียกว่าหน่วยย่อย

2) หน่วยย่อยนั้น ต้องมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงเป็นหนึ่งเดียวกันและมีความยืดหยุ่นในตัวปรับตัวให้เคลื่อนไหวได้ตลอดเวลา

3) เมื่อนำหน่วยย่อยเข้ามาจะครบถ้วนสมบูรณ์พอดีอย่างลงตัว มีความผสมกลมกลืนแบบไม่แยกส่วน และดำเนินไปด้วยดีอันเป็นลักษณะของการบูรณาการ

โดยแนวคิดการบูรณาการ หมายถึง การทำให้หน่วยย่อย ๆ ทั้งหลายที่สัมพันธ์อิงอาศัยซึ่งกันและกัน เข้ามาร่วมทำหน้าที่ประสานกลมกลืนเป็นองค์รวมหนึ่งเดียว ที่มีความครบถ้วนสมบูรณ์ในตัวการบูรณาการนั้น เราจะเอาหน่วยย่อยหน่วยหนึ่งมารวมเข้าในองค์รวมที่มีหน่อยย่อยอื่นอยู่แล้วก็ได้หรือจะเอาหน่วยย่อยทั้งหลายที่ต่างแยก ๆ กันอยู่มารวมเขาด้วยกันองค์รวมก็ได้ ซึ่งเรียกว่าบูรณาการทั้งสิ้นแต่ข้อที่สำคัญก็จะต้องมีตัวยืนที่เป็นหลักอยู่ 3 อย่างในเรื่องบูรณาการ คือ

1) มีหน่วยย่อยองค์ประกอบ ชิ้นส่วน อวัยวะ หรือขั้นระดับ และด้านที่จะเอามาประมวลเข้าด้วยกัน อันนี้เป็นสิ่งที่จะเอามาประมวลเข้าด้วยกัน คือ สิ่งย่อยกับส่วนย่อย

2) หน่วยย่อยเป็นต้นนั้น มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงอิงอาศัยซึ่งกันและกัน โดยอันนี้อาจจะเลยไปถึงลักษณะที่ว่าในเรื่องของการยืดหยุ่นปรับตัวได้ และมีความเคลื่อนไหวได้ตลอดเวลาด้วย

3) เมื่อรวมเขาด้วยกันแล้ว ก็จะเกิดความครบถ้วนเต็มบริบูรณ์ โดยมีความประสานกลมกลืนเกิดภาวะได้ที่พอดีหรือสมดุล พอได้ที่หรือพอดีสมดุลแล้วองค์รวมนั้นก็จะมีชีวิตชีวาและสามารถดำรงชีวิตอยู่ไปด้วยได้ดี อันเป็นภาวะของการบูรณาการ

ถ้าครบทั้งองค์ประกอบทั้ง 3 อย่างนี้ก็เป็นสิ่งที่จะบูรณาการสามอย่างนี้ ให้เป็นตัวยืนที่จำเป็นไปตามสภาวะสวนในทางปฏิบัติจะมีหลักและกระบวนวิธีอย่างไร ก็จะพิจารณาว่ากันอีกส่วนหนึ่งแต่สิ่งที่จะต้องเน้นก็คือ ความพอดี หรือได้ที่สมดุลซึ่งก็เป็นสภาวะที่ต้องการของบูรณาการนั้น เราจะแสดงลักษณะออกมาให้เห็นเป็นข้อสำคัญได้ 2 อย่างคือ เมื่อเป็นองค์รวมแล้วองค์รวมนั้นมีชีวิตชีวา หรือดำเนินไปด้วยดี ซึ่งองค์รวมนั้นเกิดมีภาวะและคุณสมบัติของมันเอง

ต่อมาได้มีแนวคิดการบูรณาการ (Conception integration) ขั้นตอนของเกรียงศักดิ์ เจริญวงศักดิ์ ได้เสนอในรูปแนววิธีคิดแบบบูรณาการไว้อย่างน่าสนใจก็คือ ประกอบไปด้วย 3 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นที่ 1 ถอดกรอบ เพื่อที่จะให้หลุดจากกับดักทางความคิด ทางวัฒนธรรมทางความรู้ ทางประสบการณ์ เป็นต้น

ขั้นที่ 2 ขยายกรอบ โดยอาศัยฐานแนวคิดในเรื่ององค์รวมสหวิทยาการคิดโดยวิธีอุปนัย การมองประสานขั้วตรงข้ามและมองแบบทุกฝ่ายชนะ

ขั้นที่ 3 คุมกรอบ ซึ่งเป็นขั้นกลับมาบูรณาการอีกครั้ง

ลักษณะการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ

นักการศึกษาหลายท่านได้กล่าวถึงลักษณะของการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการไว้ว่าเป็นการเชื่อมโยงวิชาหรือศาสตร์ต่างๆ เข้าด้วยกันเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ที่ลึกซึ้งมีลักษณะใกล้เคียงกับชีวิตจริงมากขึ้น (กิตติชัย สุธาสิโนบล, 2555) ได้แก่

1) บูรณาการระหว่างความรู้และกระบวนการเรียนรู้ ปัจจุบันเนื้อหาความรู้มีมากมายที่จะต้องเรียนรู้หากไม่ใช้วิธีการเรียนรู้ที่ทันสมัยมาใช้จะทำให้เรียนรู้ไม่ทันตามเวลาที่กำหนดได้จึงต้องมีการนำวิธีการจัดการเรียนรู้ใหม่ๆ มาใช้ เช่น การสอนโดยวิธีการบอกเล่า ท่องจำจะทำให้ได้ปริมาณความรู้หรือเนื้อหาสาระไม่เพียงพอกับสิ่งที่ต้องเรียนรู้จึงต้องเลือกใช้กระบวนการเรียนรู้ใหม่ๆ ที่เหมาะสม

2) บูรณาการระหว่างพัฒนาการความรู้และทางจิตใจ การเรียนรู้ที่ดีนั้นผู้เรียนต้องมีความอยากรู้อยากเรียนด้วย ดังนั้นการให้ความสำคัญแก่เจตคติ ค่านิยม ความสนใจและสุนทรียภาพแก่ผู้เรียนในการแสวงหาความรู้ก่อให้เกิดความซาบซึ้งก่อนลงมือศึกษาซึ่งเป็นการจูใจให้เกิดการเรียนรู้ได้เป็นอย่างดี

3) บูรณาการระหว่างความรู้และการกระทำ การเรียนรู้ที่สามารถนำความรู้สู่การปฏิบัติได้นั้นถือเป็นการดีมาก ดังนั้นการให้ความสำคัญระหว่างองค์ความรู้ที่ศึกษากับการนำไปปฏิบัติจริงโดยนำความรู้ไปแก้ปัญหาในสถานการณ์จริง

4) บูรณาการระหว่างสิ่งที่เรียนรู้ในสถานศึกษาและชีวิตประจำวัน การตระหนักถึงความสำคัญแห่งคุณภาพชีวิตเมื่อผ่านการเรียนรู้แล้วต้องมีความหมายและคุณค่าต่อชีวิตของผู้เรียนอย่างแท้จริง

5) บูรณาการระหว่างวิชาต่างๆ เพื่อให้เกิดความรู้เจตคติและการกระทำที่เหมาะสมกับความต้องการ ความสนใจของผู้เรียนอย่างแท้จริงตอบสนองต่อคุณค่าในการดำรงชีวิตของผู้เรียน

หลักการออกแบบกิจกรรมการเรียนการสอนแบบบูรณาการ

การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนด้วยการบูรณาการ เป็นส่วนที่สำคัญของหลักสูตรแบบบูรณาการ การออกแบบกิจกรรมการเรียนการสอนจะต้องคำนึงถึงหลักของการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนซึ่งมีผู้เสนอแนวคิดไว้ ดังต่อไปนี้ สำลี รักสุทธิ และคณะ (2544) ได้เสนอหลักการออกแบบกิจกรรมการเรียนการสอนในหลักสูตรแบบบูรณาการ ดังนี้

1. จัดกิจกรรมที่ใช้ให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมทุกด้าน ได้แก่ ร่างกาย สติปัญญา สังคม และอารมณ์

2. ยึดการบูรณาการวิชาเป็นสำคัญ โดยการบูรณาการทั้งภายในวิชาเดียวกันหรือระหว่าง วิชาเชื่อมโยงหรือบูรณาการเข้าด้วยกันให้เป็นความรู้แบบองค์รวม

3. ยึดกลุ่มเป็นแหล่งเรียนรู้ที่สำคัญ โดยให้ผู้เรียนมีโอกาสได้ปฏิสัมพันธ์กันในกลุ่มปรึกษาหารือ และแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ประสบการณ์ซึ่งกันและกัน

4. ยึดการค้นพบด้วยตนเองเป็นสำคัญ

5. เน้นกระบวนการควบคู่ไปกับผลงานโดยการส่งเสริมให้ผู้เรียนวิเคราะห์ถึงกระบวนการต่างๆ ที่ทำให้เกิดผลงาน โดยคำนึงถึงประสิทธิผลของงานด้วย

6. เน้นการนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน ส่งเสริมให้เกิดการปฏิบัติจริงและการติดตามผลการปฏิบัติของผู้เรียน

7. เน้นการเรียนรู้อย่างมีความสุขและมีความหมาย

8. เน้นการเป็นคนดีและมีคุณค่าต่อสังคม ประเทศชาติ เห็นคุณค่าของสรรพสิ่งหรือส่วนรวมมากกว่าส่วนตน

อรทัย มูลคำ และคณะ (2542) ได้เสนอหลักในการจัดการเรียนการสอนในหลักสูตรบูรณาการ ได้แก่

1. จัดการเรียนการสอนโดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนการสอนอย่างกระตือรือร้น

2. ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้ร่วมกันทำงานกลุ่มด้วยตนเอง โดยส่งเสริมให้มีกิจกรรมกลุ่มลักษณะต่างๆ หลากหลายในการเรียนการสอน และส่งเสริมให้ผู้เรียนมีโอกาสได้ลงมือทำ

3. จัดประสบการณ์ตรงให้แก่ผู้เรียน ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้สิ่งที่เป็นรูปธรรมเข้าใจง่ายตรงกับความจริง สามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างมีเหตุผล

4. จัดบรรยากาศในชั้นเรียนที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดความรู้สึกกล้าคิดกล้าทำ ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้แสดงออกซึ่งความรู้สึกนึกคิดของตนเองต่อสาธารณะชนหรือเพื่อนร่วมชั้นเรียน

5. เน้นการปลูกฝังจิตสำนึก ค่านิยม และจริยธรรมที่ถูกต้องดีงาม ให้ผู้เรียนสามารถวางแผนแยกแยะความถูกต้องดีงามและความเหมาะสมได้ สามารถขจัดความขัดแย้งได้ด้วยเหตุผล มีความกล้าหาญทางจริยธรรม และแก้ไขปัญหาด้วยปัญญาและสามัคคี

แนวคิดเดียวกันนี้ วลัย พาณิช (2544) ได้เสนอแนวทางการออกแบบการเรียนการสอนแบบบูรณาการออกเป็น 2 ลักษณะ

1. ลักษณะที่เป็นหัวเรื่อง (Theme) แบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ คือ 1.1) การจัดการเรียนการสอนแบบจัดหน่วยบูรณาการ (Integrated Unit) ซึ่งจะต้องมีเนื้อหาและกระบวนการวิธีการ แลเนื้อหาวิชาที่จะบูรณาการตั้งแต่ 2 วิชาขึ้นไป 1.2) การจัดการเรียนการสอนแบบมีหัวเรื่อง (Theme) จะไม่มีการบูรณาการเชิงเนื้อหาวิชา เรียกว่า เป็นการบูรณาการแบบหน่วยการเรียนหรือหน่วยรายวิชา

2. ลักษณะที่เป็นโครงการ เป็นการสอนตั้งแต่ 2 วิชาขึ้นไป ให้ผู้เรียนสามารถจัดในรูปของโครงการที่บูรณาการเชื่อมโยงเนื้อหาความรู้จากหลายหลากวิชาในเรื่องเดียวกัน มอบหมายให้ผู้เรียนทำโครงการร่วมกัน ผู้สอนวางแผนการสอนร่วมกันและกำหนดงานหรือโครงการร่วมกัน

กระบวนการจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการนั้น จะต้องมีการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญเน้นการสอนที่เป็นบูรณาการ (Integrative Teaching Styles) ซึ่งต้องมีวิธีการที่หลากหลายให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ใช้เทคนิคการเรียนการสอนที่ผสมผสานกัน ฝึกให้ผู้เรียนค้นหาคำตอบด้วยวิธีสืบสอบ (Inquiry) หรือใช้วิธีการแก้ปัญหา (Problem Solving) เน้นการทำงานร่วมกันมีงานกลุ่มหรืองานเดี่ยวผสมผสานกันไป เน้นการให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในประสบการณ์จริง ประสบการณ์การเรียนรู้ควรอยู่ในขอบเขตสมรรถภาพในการเรียนรู้ของผู้เรียน จึงต้องพิจารณาขอบเขตการเรียงลำดับของเนื้อหาของลักษณะวิชารวมทั้งลักษณะของผู้เรียนด้วย และให้ผู้เรียนฝึกปฏิบัติในสถานการณ์จริง

สรุปได้ว่า การจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการทำให้เกิดการเชื่อมโยงสิ่งที่เป็นความรู้กับเหตุการณ์รอบๆ ตัว หรือเนื้อหาอื่น ๆ ซึ่งมีผลทำให้ความรู้ไม่ถูกเก็บไว้ในสมองแต่เพียงลำพัง แต่ถูกเชื่อมโยงไปใช้จนเกิดความหมายเป็นความรู้ใหม่ที่ซับซ้อนกว่าเดิมและการบูรณาการทางการสอนยังช่วยให้ผู้สอนได้รับความสะดวกในการจัดการเรียนการสอนที่จะนำไปปฏิบัติการสอนใต้อย่างผสมกลมกลืนต่อเนื่อง จัดเรียงลำดับตามเหตุการณ์ของกิจกรรมที่มุ่งเสริมการเรียนการสอนทุกรูปแบบไว้อย่างครบถ้วนเป็นการลดภาระให้แก่ผู้สอนให้สอนอย่างได้ผล

แนวทางการจัดการเรียนรู้สังคมศึกษาแบบบูรณาการในมหาวิทยาลัยสงฆ์ไทย

แนวทางการจัดการเรียนรู้สังคมศึกษาแบบบูรณาการในมหาวิทยาลัยสงฆ์ไทยที่สำคัญมีดังนี้ 1) การบูรณาการในกลุ่มสาขาวิชาเดียวกัน โดยการบูรณาการภายในกลุ่มวิชาเดียวกันมุ่งให้ผู้เรียนสามารถเชื่อมโยงแนวคิด ทักษะ และความคิดรวบยอดของเป้าหมายกลุ่มวิชา เป็นการนำสาระการเรียนรู้ทั้ง 5 สาระการเรียนรู้ ได้แก่ สาระที่ 1 ศาสนา ศีลธรรม และจริยธรรม สาระที่ 2 หน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม และการดำรงชีวิตในสังคม สาระที่ 3 เศรษฐศาสตร์ สาระที่ 4 ประวัติศาสตร์ สาระที่ 5 ภูมิศาสตร์ เช่น การจัดการเรียนรู้ เรื่อง เศรษฐศาสตร์กับภูมิศาสตร์ กล่าวคือการนำความรู้ทางภูมิศาสตร์ที่ตั้งมาอธิบายการดำรงชีวิตของประชากรในภูมิภาคนั้น ๆ หรือการจัดการเรียนรู้ เรื่องการเมืองการปกครองเชื่อมโยงกับสาระประวัติศาสตร์ กล่าวคือ การนำเสนอความรู้ความเป็นมาของการเมืองการปกครองจากแนวคิดทางปรัชญาจนนำมาสู่การเมืองการปกครองในปัจจุบัน เป็นต้น 2) การบูรณาการระหว่างสาขาสังคมศึกษา (สังคมศาสตร์) กับสาขาวิชาต่าง ๆ มีลักษณะเป็นการจัดการเรียนรู้ที่นำเนื้อหาสาระของหลายๆ วิชามาสัมพันธ์กันภายใต้หัวเรื่องเดียวกัน หรือเนื้อหาในการจัดการเรียนรู้มีส่วนเชื่อมโยงกันได้ โดยการจัดการเรียนรู้ในลักษณะนี้ผู้สอนต้องทำความเข้าใจศาสตร์ที่นำมาบูรณาการ หรือเตรียมความพร้อมอย่างดี นอกจากนี้ต้องอาศัยความรู้และประสบการณ์เดิมของตนมาใช้ร่วมกัน สอดคล้องกับ ฐากร สิทธิโชค (2564) ที่ได้กล่าวถึงการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการวิชาสังคมศึกษาและนำเสนอการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการวิชาสังคมศึกษา มีดังนี้ 1) การบูรณาการในกลุ่มสาขาวิชาเดียวกัน โดยการบูรณาการภายในกลุ่มวิชาเดียวกันมุ่งให้ผู้เรียนสามารถเชื่อมโยงแนวคิด ทักษะ และความคิดรวบยอดของเป้าหมายกลุ่มวิชา เป็นการนำสาระการเรียนรู้ทั้ง 5 สาระการเรียนรู้ ได้แก่ สาระที่ 1 ศาสนา ศีลธรรม และจริยธรรม สาระที่ 2 หน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม และการดำรงชีวิตในสังคม สาระที่ 3 เศรษฐศาสตร์ สาระที่ 4 ประวัติศาสตร์ สาระที่ 5 ภูมิศาสตร์ เช่น การจัดการเรียนรู้ เรื่อง เศรษฐศาสตร์กับภูมิศาสตร์ กล่าวคือการนำความรู้ทางภูมิศาสตร์ที่ตั้งมาอธิบายการดำรงชีวิตของประชากรในภูมิภาคนั้น ๆ หรือการจัดการเรียนรู้ เรื่องการเมืองการปกครองเชื่อมโยงกับสาระประวัติศาสตร์ กล่าวคือ การนำเสนอความรู้ความเป็นมาของการเมืองการปกครองจากแนวคิดทางปรัชญาจนนำมาสู่การเมืองการปกครองในปัจจุบัน เป็นต้น 2) การบูรณาการระหว่างสาขาสังคมศึกษา (สังคมศาสตร์) กับสาขาวิชาต่าง ๆ มีลักษณะเป็นการจัดการเรียนรู้ที่นำเนื้อหาสาระของหลาย ๆ วิชามาสัมพันธ์กันภายใต้หัวเรื่องเดียวกัน หรือเนื้อหาในการจัดการเรียนรู้มีส่วนเชื่อมโยงกันได้ โดยการจัดการเรียนรู้ในลักษณะนี้ผู้สอนต้องทำความเข้าใจศาสตร์ที่นำมาบูรณาการ หรือเตรียมความพร้อมอย่างดี นอกจากนี้ต้องอาศัยความรู้และประสบการณ์เดิมของตนมาใช้ร่วมกัน ซึ่งในการจัดการเรียนรู้ตามลักษณะของการบูรณาการระหว่างสาขาสังคมศึกษา (สังคมศาสตร์) กับ

สาขาวิชาต่าง ๆ มีรูปแบบที่น่าสนใจ ดังนี้ 2.1) การบูรณาการแบบสอดแทรก (Infusion) เป็นการจัดการเรียนรู้ที่ครูผู้สอนนำเนื้อหาจากสาขาวิชาอื่น ๆ มาสอดแทรกเข้าไปกับในวิชาสังคมศึกษา เช่น การจัดการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ เรื่อง การกอบกู้เอกราชหลังการเสียกรุงครั้งที่ 1 โดยการเริ่มต้นการสอนนำเสนอบทกลอนจากวรรณคดีลิลิตตะเลงพ่าย เป็นบทประพันธ์ประเภทลิลิตประพันธ์ขึ้นโดยสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรส และพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหมื่นภูบาลบริรักษ์ เพื่อสดุดีวีรกรรมของสมเด็จพระนเรศวรมหาราช จากนั้นเข้าสู่เนื้อหาบทเรียน และอาจจะสรุปโดยการใช้สื่อภาพวาดทางทัศนศิลป์ มาเชื่อมโยงในการจัดการเรียนรู้ เป็นต้น 2.2) การบูรณาการแบบคู่ขนาน (Parallel Instruction) เป็นการจัดการเรียนรู้ที่มีครูผู้สอน 2 คนขึ้นไป ที่สอนวิชาต่างกัน ต่างคนต่างมีเป้าหมายในการจัดการเรียนรู้ตามลักษณะของรายวิชา และมาวางแผนในการจัดการเรียนรู้พร้อมกัน เช่น การจัดการเรียนรู้ เรื่องภูมิปัญญาด้านจิตรกรรมของไทย โดยครูสังคมศึกษาสอนในเรื่องของการให้ความรู้ด้านประวัติความเป็นมาของภูมิปัญญาด้านจิตรกรรมไทย การศึกษาในชั้นเรียน ส่วนครูสาขาวิชาทัศนศิลป์ ก็จะอธิบายลักษณะลายเส้นตลอดจนการสะท้อนวิถีการดำเนินชีวิตของคนในยุคสมัยนั้น ๆ เป็นต้น 2.3) การบูรณาการแบบสหวิทยาการ (Multidisciplinary Instruction) การจัดการเรียนรู้แบบนี้คล้ายกับการบูรณาการแบบคู่ขนาน กล่าวคือ ครูผู้สอนตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป สอนวิชาต่างกัน แต่ใช้หัวเรื่อง ความคิดรวบยอด หรือปัญหาเดียวกัน แต่มีการมอบหมายโครงการหรือโครงงาน (Project) ร่วมกัน ซึ่งจะเป็นการเชื่อมโยงสาขาวิชาต่าง ๆ เข้าด้วยกัน ครูผู้สอนทุกคนต้องวางแผนร่วมกันสร้างโครงการร่วมกันและแบ่งโครงการย่อยให้ผู้เรียนปฏิบัติในแต่ละวิชา เช่น การมอบหมายให้นักเรียนศึกษา เรื่อง ภูมิปัญญาไทย จากนั้นแบ่งประเด็นศึกษาเพื่อให้ผู้เรียนเข้าถึงองค์ความรู้แต่ละด้าน 2.4) การบูรณาการแบบข้ามวิชา หรือสอนเป็นคณะ (Transdisciplinary Instruction) การจัดการเรียนรู้ตามรูปแบบนี้ครูผู้สอนในวิชาต่างๆ จะร่วมกันจัดกิจกรรมการเรียนรู้เป็นคณะหรือทีม ร่วมกันวางแผนปรึกษาหารือกัน กำหนดหัวเรื่อง ความคิดรวบยอด และปัญหาร่วมกันแล้วดำเนินการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แก่ผู้เรียนกลุ่มเดียวกัน ตัวอย่างเช่น การจัดการเรียนรู้รายวิชาเพิ่มเติม พลวัตสังคมโลกและสังคมไทย มีการแบ่งสาระการเรียนรู้แต่ด้านตามการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลกและสังคมไทยปัจจุบัน โดยอาศัยครูผู้สอนหลากหลายสาขาวิชา โดยการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการสามารถดำเนินการได้หลากหลายลักษณะ ดังเช่น UNESCO (1994) ได้กำหนดลักษณะของการจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการไว้ 2 แบบคือ 1) แบบสหวิทยาการ (Interdisciplinary) ได้แก่ การสร้างเรื่อง (Theme) ขึ้นมาแล้วนำความรู้จากวิชาต่างๆที่เกี่ยวข้องมาเชื่อมโยงสัมพันธ์กับหัวเรื่องนั้นซึ่งบางครั้ง เราก็อาจเรียกวิธีการบูรณาการ แบบนี้ว่า สหวิทยาการแบบหัวข้อ (Thematic Interdisciplinary Studies) หรือการบูรณาการที่เน้นการนำไปใช้เป็นหลัก (Application – First

Approach) 2) แบบพหุวิทยาการ (Multidisciplinary) ได้แก่การนำเรื่องที่ต้องการจะจัดให้เกิดการบูรณาการไปสอดแทรก (Infusion) ไว้ในวิชาต่างๆซึ่งบางครั้ง เราก็อาจเรียกวิธีการบูรณาการแบบนี้ว่า การบูรณาการที่เน้นเนื้อ หารายวิชาเป็นหลัก (Discipline – First Approach) และยังสอดคล้องกับ วิชัย วงษ์ใหญ่ (2552: 4) กล่าวสรุปไว้ว่าลักษณะการบูรณาการ 4 แบบคือ 1) การสอดแทรก (Infusion) การบูรณาการแบบเชื่อมโยงโดยผู้สอนคนเดียว วิธีการสอดแทรกนี้ผู้สอนวิชาใดวิชาหนึ่งนำวิชาอื่น ๆ มาบูรณาการกับวิชาที่ตนสอนและสามารถเชื่อมโยงสาระการเรียนรู้ต่าง ๆ ให้เชื่อมโยงกับหัวเรื่องชีวิตจริงหรือภาระการเรียนรู้ที่กำหนดขึ้นมา 2) คู่ขนาน (Parallel) วิธีการคู่ขนานผู้สอนหลายคนมาจากหลายวิชามาวางแผนร่วมกัน เพื่อรวมองค์ประกอบของหัวเรื่อง (Theme) มโนทัศน์ (Concept) หรือปัญหา (Problem) แล้วผู้สอนแต่ละคนแต่ละวิชาแยกกันและการกำหนดชิ้นงานขึ้นอยู่กับผู้สอนแต่ต้องสะท้อนถึงหัวเรื่องแนวคิดหรือปัญหาที่กำหนดไว้รวมกัน การบูรณาการแบบคู่ขนานในการสอนผู้สอน อาจตกลงกันว่าจะยึดเกี่ยวกับหัวข้อเรื่องใดเรื่องหนึ่งที่สอดคล้องกับการพัฒนาสังคมและชีวิตที่มีการเชื่อมโยงคู่ขนาน เช่น ผู้สอนวิทยาศาสตร์จะสอนเรื่องเงาผู้สอนศิลปะอาจจะให้ผู้เรียนรู้เทคนิคการวาดรูปที่มีเงา 3) พหุวิทยาการ (Multidisciplinary) วิธีการพหุวิทยาการผู้สอนหลายคนมาจากหลายสาขาวิชามาร่วมกันที่จะสอนเกี่ยวกับหัวเรื่อง (Theme) มโนทัศน์ (Concept) หรือปัญหา (Problem) และกำหนดกรวมของโครงการ ร่วมกันให้ออกมาเป็นชิ้นงานแบ่งโครงการออกเป็นโครงการย่อยการบูรณาการในหลาย ๆ สาขาวิชาสามารถวางแผนสร้างสรรค์โครงการของตนเองขึ้นมาได้โดยใช้เวลาการเรียนต่อเนื่องได้หลายชั่วโมง 4) การข้ามวิชาหรือการสอนเป็นทีม (Transdisciplinary) วิธีการข้ามวิชาหรือสอนเป็นที่แต่ละรายวิชามาวางแผนร่วมกันในองค์ประกอบของหัวเรื่อง (Theme) มโนทัศน์ (Concept) หรือ (Problem) กำหนดเป็นโครงการขึ้นมาและร่วมกันสอนเป็นคณะ

บทสรุป

การสอนที่สัมพันธ์เชื่อมโยงความคิดรวบยอดจากหลายๆสาขาวิชาเข้าด้วยกันมีประโยชน์หลายอย่าง ที่สำคัญที่สุดคือช่วยให้เกิดการถ่ายโอนความรู้ การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนแบบบูรณาการจะช่วยให้นักเรียนเชื่อมโยงสิ่งที่เรียนเข้ากับชีวิตจริงได้และในทางกลับกันก็จะสามารถเชื่อมโยงเรื่องของชีวิตจริงภายนอกห้องเรียนเข้ากับสิ่งที่เรียนได้ จากการศึกษาลักษณะของการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ สามารถสรุปและนำเสนอเป็น ซึ่งสามารถจำแนกได้ 2 ประเภทใหญ่ ๆ ได้แก่ 1) การบูรณาการในกลุ่มสาขาวิชาเดียวกัน และ 2) การบูรณาการระหว่างสาขาวิชา ซึ่งการจัดการเรียนแบบบูรณาการต้องอาศัยวิธีการการสืบค้นและศึกษาข้อมูลอย่างเข้าใจ เพื่อถ่ายทอดให้ผู้เรียนได้เข้าใจได้ดียิ่งขึ้น ทั้งนี้ในการจัดการเรียนแบบบูรณาการ ประเด็นสำคัญ คือ ผู้สอนวิชาหลัก

ในการจัดการเรียนรู้ต้องการให้เกิดประโยชน์ต่อผู้เรียนในรูปแบบใด แต่การบูรณาการต้องอาศัยการวางแผนในการจัดการเรียนรู้ เมื่อไหรมีการวางแผนดี การปฏิบัติที่ดี ส่งผลให้ผู้เรียนเกิดประโยชน์ในการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการอย่างแน่นอน

เอกสารอ้างอิง

กลัญญู เพชราภรณ. *ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้.* eledu.ssru.ac.th.

กิตติชัย สุธาสิโนบล. (2555). *การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการตามแนวพุทธเพื่อสะท้อนแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ในบริบทแห่งสังคมไทยยุคปัจจุบัน.* กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

จตุพล พรหมมี และพรภิรมย์ ยอดบุญ. (2560). ความคิดเห็นของนิสิตสาขาวิชาสังคมศึกษาต่อการจัดการเรียนการสอน วิทยาลัยสงฆพุทธโสธร มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. *สารนิพนธ์พุทธศาสตรบัณฑิต ประจำปี 2560 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*, 384-392.

ฐากร สิทธิโชค (2564). *แนวทางการจัดการเรียนรู้สังคมศึกษายุคใหม่.* คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ.

พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส (นิธิบุณยากร). (2557). *แนวโน้มบทบาทพระสงฆ์กับการเมืองไทยในสองทศวรรษหน้า.* อยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

วลัย พานิช. (2544.*การจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการสำหรับผู้เรียนระดับมัธยมศึกษา.* กรุงเทพฯ: บพิธการพิมพ์.

สำลี รักสุทธิและคณะ. (2544.). *เทคนิควิธีการพัฒนาหลักสูตรแบบบูรณาการ.* กรุงเทพฯ: พัฒนาศึกษา.

อรทัย มูลคำ และคณะ. (2542). *การบูรณาการหลักสูตรการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง,* พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: ที พี พริ้นท์.

UNESCO. (1994). *Quality of life. An Orientation of Population Education.* Bangkok: UNESCO.

ม จ ร
วารสาร พุทธศาสตร์
มจร.อุบลราชธานี